

M. TVLLII CICERONIS

DE

OPTIMO GENERE
ORATORVM.

I ORATORVM genera esse dicuntur, tamquam poëtarum. Id secus est. nam alterum est multiplex. Poëmatis enim tragici, comici, epici, melici etiam ac dithyrambici, quod magis est tractatum a Latinis, suum quodvis est diversum a reliquis. Itaque & in tragoedia comicum vitiosum est, & in comœdia turpe tragicum: & in ceteris suus est cuique sonus, & quædam intelligentibus nota vox. Oratorum autem si quis ita numerat plura genera, ut alios grandes, aut graves, aut copiosos; alios tenues, aut subtiles, aut breves; alios eis interjectos, & tamquam medios putet: de hominibus dicet aliquid, de re parum. In re enim, quod optimum sit, quæritur: in homine dicitur, quod est. Itaque licet dicere & Ennium, summum epicum poëtam, si cui ita videtur, & Pacuvium

tragicum; & Cæcilium fortasse comicum. Oratorem genere non divido. perfectum enim 3
 quæro. Unum est autem genus perfecti, a quo qui absunt, non genere differunt, ut ab Attio Terentius; sed in eodem non sunt pares. Optimus est enim orator, qui dicendo animos audientium & docet, & delectat, & permovet. Docere, debitum est: delectare, honorarium: permovere, necessarium. Hæc 4
 ut alius melius, quam alius, concedendum est: verum id fit non genere, sed gradu. Optimum quidem unum est; & proximum, quod ei simillimum. ex quo perspicuum est, quod optimo dissimillimum sit, id esse determinum. Nam quoniam eloquentia constat 2
 ex verbis & sententiis, perficiendum est, ut pure & emendate loquentes, quod est Latine, verborum præterea, & propriorum, & translatorum, elegantiam persequamur: in propriis, ut aptissima eligamus; in translatis, ut similitudinem secuti, verecunde utamur alienis. Sententiarum autem totidem 5
 genera sunt, quod diximus esse laudum. sunt enim docendi, acutæ; delectandi, quasi argutæ; commovendi, graves. Sed & verborum est structura quædam, duas res efficiens, numerum, & lenitatem: & sententiæ suam

compositionem habent, & ad probandam rem accommodatum ordinem. Sed earum omnium rerum, ut ædificiorum, memoria est quasi 6 fundamentum, lumen actio. Ea igitur omnia in quo summa, erit orator peritissimus; in quo media, mediocris; in quo minima, deterrimus. Et appellabuntur omnes oratores, ut pictores appellantur etiam mali: nec generibus inter sese, sed facultatibus different. Itaque nemo est orator, qui se Demosthenis similem esse nolit: at Menander, Homeri noluit: genus enim erat aliud. Id non est in oratoribus; aut si est, ut alius gravitatem sequens, subtilitatem fugiat; contra alius acutior se, quam ornatior, velit; etiam si est in genere tolerabili, certe non est in optimo. siquidem, quod omnes laudes habet, id est optimum.

3 Hæc dixi brevius equidem, quam res pe-
7 tebat: sed ad id, quod agimus, non fuit dicendum pluribus. Unum enim cum sit genus, id quale sit, quærimus. Est autem tale, quale floruit Athenis; ex quo Atticorum oratorum ipsa vis ignota est, nota gloria. Nam alterum multi viderunt, vitiosi nihil apud eos: alterum pauci, laudabilia esse multa. Est enim vitiosum in sententia,

si quid absurdum, aut alienum, aut non acutum, aut subinsulsum est: in verbis, si inquinatum, si abjectum, si non aptum, si durum, si longe petitum. Hæc vitaverunt 8 fere omnes, qui aut Attici numerantur, aut dicunt Attice. sed quatenus valuerunt, sani duntaxat & ficci habeantur; sed ita, ut palæstrice spatari in xysto iis liceat, non ab Olympiis coronam petant. qui quamvis careant omni vitio, non sunt contenti quasi bona valetudine, sed vires, lacertos, sanguinem quærunt, quandam etiam suavitatem coloris. eos imitemur, si possumus: sin minus, illos potius, qui incorrupta sanitate sunt, (quod est proprium Atticorum,) quam eos, quorum vitiosa abundantia est, quales Asia multos tulit. Quod cum faciemus, (si modo 9 id ipsum assequemur: est enim permagnum,) imitemur, si poterimus, Lyfiam, & ejus quidem tenuitatem potissimum. est enim multis in locis grandior: sed quia & privatas ille plerasque, & eas ipsas aliis, & parvarum rerum causulas scripsit, videtur esse jejunior, quoniam se ipse consulto ad minutarum genera causarum limaverit. Quod qui ita fa- 4 ciet, ut, si cupiat uberius esse, non possit, habeatur sane orator, sed de minoribus:

magno autem oratori etiam illo modo sæpe
 10 dicendum est in tali genere causarum. Ita
 fit, ut Demosthenes certe possit summisse di-
 cere: elate Lysias fortasse non possit. Sed si
 eodem modo putant, exercitu in foro & in
 omnibus templis, quæ circum forum sunt,
 collocato, dici pro Milone decuisse, ut si de
 re privata ad unum judicem diceremus; vim
 eloquentiæ sua facultate, non rei natura, me-
 11 tiuntur. Quare quoniam nonnullorum sermo
 jam increbuit, partim seipsum Attice dicere,
 partim neminem nostrum dicere: alteros ne-
 gligamus. satis enim his res ipsa respondet,
 cum aut non adhibeantur ad causas, aut ad-
 hibiti derideantur. nam si arriderentur, esset
 id ipsum Atticorum. Sed qui, dici a nobis
 Attico more, nolunt, ipsi autem, se non ora-
 tores esse, profitentur; si teretes aures ha-
 bent, intelligensque iudicium; tamquam ad
 picturam probandam, adhibentur etiam inscii
 12 faciendi cum aliqua sollertia iudicandi: sin
 autem intelligentiam ponunt in audiendi fa-
 stidio, neque eos quidquam excelsum magni-
 ficumque delectat; dicant, se subtile quid-
 dam & politum velle, grave ornatumque con-
 temnere. id vero desinant dicere, qui subti-
 liter dicant, eos solos Attice dicere, id est,
 quasi

quasi sicce & integre. At ample, & orname,
 & copiose, cum eadem integritate, Attico-
 rum est. Quid? dubium est, utrum oratio-
 nem nostram tolerabilem tantum, an etiam
 admirabilem esse cupiamus? non enim jam
 quærimus, quid sit Attice, sed quid sit opti-
 me dicere. Ex quo intelligitur, quoniam 13
 Græcorum oratorum præstantissimi sunt ii,
 qui fuerunt Athenis; eorum autem princeps
 facile Demosthenes: hunc si quis imitetur,
 eum & Attice dicturum, & optime; ut, quo-
 niam Attici nobis propositi sunt ad imitan-
 dum, bene dicere, id sit Attice dicere.

Sed cum in eo magnus error esset, quale 5
 esset id dicendi genus; putavi mihi suscipien-
 dum laborem, utilem studiosis, mihi quidem
 ipsi non necessarium. Converti enim ex At- 14
 ticus duorum eloquentissimorum nobilissimas
 orationes inter se contrarias, Aeschinis De-
 mosthenisque: nec converti, ut interpres,
 sed ut orator, sententiis iisdem, & earum
 formis, tamquam figuris, verbis ad nostram
 consuetudinem aptis: in quibus non verbum
 pro verbo necesse habui reddere, sed genus
 omnium verborum vimque servavi. non
 enim ea me annumerare lectori putavi oport-
 ere, sed tamquam appendere. Hic labor 15

meus hoc assequetur, ut nostri homines, quid ab illis exigant, qui se Atticos volunt, & ad quam eos quasi formulam dicendi revocent, intelligant. Sed exorietur Thucydides. ejus enim quidam eloquentiam admirantur. Id quidem recte; sed nihil ad eum oratorem, quem quærimus. Aliud est enim explicare res gestas narrando, aliud argumentando criminari, crimenve diffolvere: aliud narratione
16 tenere auditorem, aliud concitare. At loquitur pulchre. Num melius, quam Plato? necesse tamen est oratori, quem quærimus, controversias explicare forenses dicendi genere apto ad docendum, ad delectandum,
6 ad permovendum. Quare si quis erit, qui Thucydidio genere causas in foro dicturum se esse profiteatur, is abhorreat etiam a suspicione ejus, quæ versatur in re civili & forensi: qui Thucydidem laudabit, suæ nos-
17 tram adscribat sententiam. Quin ipsum Iso-
cratem, quem divinus auctor Plato, suum fere æqualem, admirabiliter in Phædro laudari fecit a Socrate, quemque omnes docti summum oratorem esse dixerunt, tamen hunc in numero non repono. non enim in acie versatur, & ferro; quasi rudibus ejus eludit oratio. A me autem (ut cum maximis mi-

nima conferam) gladiatorum par nobilissimum inducitur. Aeschines, tanquam Aeserninus, ut ait Lucilius,

- - non spurcus homo, sed doctus & acer,
Cum Pacidiano hic componitur, optimu' longe
Post homines natos.

Nihil enim illo oratore arbitror cogitari posse divinius. Huic labori nostro duo genera reprehensorum opponuntur: unum hoc: *Verum melius Graeci*: quo quærat, ecquid possint ipsi melius Latine? alterum: *Quid istas potius legam, quam Graecas?* Iidem Andriam & Synephebos: nec minus Terentium & Cæcilium, quam Menandrum, legunt: nec Andromacham, aut Antiopam, aut Epigonos Latinos recipiant. sed tamen Ennium & Pacuvium & Accium potius, quam Euripidem & Sophoclem legunt. Quod igitur est eorum in orationibus e Græco conversis fastidium, nullum cum sit in versibus?

Sed aggrediamur jam, quod suscepimus, 7 si prius exposuerimus, quæ causa in iudicium 19 deducta sit. Cum esset lex Athenis, ne quis populi scitum faceret, ut quisquam corona donaretur in magistratu prius, quam rationes retulisset: & altera lex, Eos, qui a populo donarentur, in concione donari debere: qui a

senatu, in senatu: Demosthenes curator muris
reficiendis fuit, eosque refecit pecunia sua. de
hoc igitur Ctesiphon scitum fecit, nullis ab
ipso rationibus relatis, ut corona aurea do-
naretur, eaque donatio fieret in theatro, po-
pulo convocato; qui locus non est concionis
legitimæ: atque ita prædicaretur, EVM DO-
NARI VIRTUTIS ERGO BENIVO-
LENTIAEQVE, QVAM ERGA POPV-
LVM ATHENIENSEM HABERET.

20 Hunc igitur Ctesiphontem in iudicium addu-
xit Aeschines, quod contra leges scripsisset,
ut & rationibus non relatis corona donaretur,
& ut in theatro, & quod de virtute ejus &
benivolentia falsa scripsisset; quoniam De-
mosthenes nec vir bonus esset, nec bene me-
ritus de civitate. Causa ipsa abhorret illa
quidem a formula consuetudinis nostræ: sed
est magna. Habet enim & legum interpreta-
tionem satis acutam in utramque partem, &
meritorum in rempublicam contentionem sa-
21 ne gravem. Itaque causa Aeschini, quoniam
ipse a Demosthene esset capitis accusatus,
quod legationem ementitus esset, ut ulciscen-
di inimici causa, nomine Ctesiphontis, judi-
cium fieret de factis famaue Demosthenis.
Non enim tam multa dixit de rationibus non

relatis, quam de eo, quod civis improbus, ut optimus, laudatus esset. Hanc multam²² Aeschines a Ctesiphonte petiit quadriennio ante Philippi Macedonis mortem; sed iudicium factum est aliquot annis post, Alexandro jam Asiam tenente: ad quod iudicium concursus dicitur e tota Græcia factus esse. Quid enim aut tam visendum, aut audiendum fuit, quam summorum oratorum in gravissima causa, accurata & inimicitii incensa contentio? Quorum ego orationes si, ut spe-²³ ro, ita expressero, virtutibus utens illorum omnibus, id est, sententiis, & earum figuris, & rerum ordine, verba persequens eatenus, ut ea non abhorreant a more nostro, (quæ si e Græcis omnia conversa non erunt, tamen ut generis ejusdem sint, elaboravimus:) erit regula, ad quam eorum dirigantur orationes, qui Attice volent dicere. Sed de nobis satis. Aliquando enim Aeschinem ipsum Latine dicentem audiamus.

